

содержания и сущности жизненных сценариев в музыкально-исполнительской практике. Проанализированы интроспективные и экстраспективные жизненные сценарии как предпосылки формирования психологических барьеров профессионального развития. Раскрыты ключевые объективные и субъективные факторы, которые могут способствовать недостаточной профессиональной самоактуализации в музыкально-исполнительской деятельности и профессиональном становлении молодых исполнителей-инструменталистов – студентов старших курсов и ассистентов-стажеров музыкальных ВУЗов III-IV уровней аккредитации (музыкальных академий, консерваторий, институтов, университетов) в контексте профессиональной подготовки и самоподготовки.

The article is dedicated to the description of the scientific and methodological foundations of professional self-actualization in the practice of professional music performance. This work presents the methodological analysis of the sources that are devoted to the questions of life scenarios in the musical performing practice. The introspective and extraspective life scenarios are analyzed as pre-conditions of forming the psychological barriers of professional development. The key objective and subjective factors that can be instrumental in insufficient professional self-actualization and becoming of young performing musicians – both senior students and assisting interns of musical colleges, academies and conservatories – are exposed.

О. Г. Коваленко (м. Полтава)

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОГРАМИ ВПЛИВУ НА МІЖСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Постановка проблеми дослідження. Якість існування людини впродовж життя зумовлюється різноманітними економічними, політичними, біологічними, соціальними, психологічними чинниками. Їхня роль є різною на окремих етапах життя, але останній чинник є таким, що впливає на людину завжди. До такого психологічного, а саме – соціально-психологічного чинника належить спілкування, міжособистісне спілкування як базова потреба людини (Б. Ф. Ломов). У міжособистісному спілкуванні увага приділяється людині, партнерові по спілкуванню, він є цінністю і джерелом радості (Б. Д. Паригін). У процесі такого спілкування виникають особистісно конструктивні відносини – взаємодопомоги, співпраці, дружби, доброзичливості (І. Д. Бех). Особливого значення таке спілкування набуває на окремих етапах життя людини, зокрема тоді, коли його вважають провідним видом діяльності (немовля, підліток, похилий вік). Постає необхідність у розвитку, вдосконаленні такого спілкування. Зважаючи на це, **метою дослідження** визначаємо обґрунтування програми впливу на міжособистісне спілкування осіб похилого віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вікова група осіб пізнього віку є досить різноманітною, неоднорідною, різноплановою. Кожна людина має свої особливості, кожен по-різному адаптований до умов зовнішнього середовища. Гармонійне життя (що і свідчить про адаптованість до умов зовнішнього середовища) у цьому віці зумовлюється низкою умов, зокрема, творчим характером способу життя, толерантністю до змін, здатністю помічати та приймати приховані можливості життєвих ситуацій. Також важливою умовою плідного життя у похилому віці є вміння поглянути на все своє життя з точки зору актуальних відносин і проблем, що можливе за умов успішного вирішення проблем та конфліктів минулого. Оптимізації життєдіяльності у цьому віці сприяє і схильність людини оцінювати своє життя та події всього світу за критерієм успіхів, досягнень, щасливих моментів, активне відношення до свого життя (тобто, поразки та помилки інтерпретуються як складні, але необхідні уроки життя, які у решті сприятимуть

перемогам). Таке оцінювання, узагальнення життя, зокрема, відбувається і у формі написання спогадів дитинства, юності, дорослого життя, мемуарів. Особи похилого віку, які здатні адекватно компенсувати негативні зміни у власному житті, втрати, зокрема, через творчість, навчаючись новому, позитивно розвиваються. Це ж стосується і тих, хто має смисл життя, перебуває у позитивних емоційних станах, прагне до пізнання інших осіб, до спілкування з ними. Саме міжособистісне спілкування у похилому віці є важливим.

Міжособистісне спілкування осіб похилого віку – це процес формування емоційних взаємовідносин особи цього віку з окремими суб'єктами, які її оточують, що передбачає емоційно-ціннісне ставлення один до одного (емоційний компонент), взаємне соціальне пізнання (когнітивний компонент), певний спосіб поведінки їх один з одним, регуляцію взаємодії з іншою людиною (поведінковий компонент). Провідним компонентом у міжособистісному спілкуванні осіб похилого віку є емоційний.

Міжособистісне спілкування відображає особливості комунікативного, визначального компоненту психічної діяльності у похилому віці і виявляється у спілкуванні з найближчим оточенням, родиною, друзями, приятелями, представниками інших поколінь. Воно дозволяє особам похилого віку вирішувати важливі задачі розвитку – шукати (оновлювати) смисл життя та коригувати власні емоційні стани. Останні задачі пов'язані із таким компонентами психічної діяльності особистості, як когнітивний та регулятивний. Взаємозв'язок цих компонентів зумовлює гармонійність розвитку особистості. Зважаючи на провідну роль у структурі психічної діяльності осіб похилого віку саме міжособистісного спілкування, доцільним є вплив саме на таке спілкування, на комунікативні компоненти психічної діяльності, що забезпечить зміни у смисложиттєвих орієнтаціях та емоційних станах осіб цього віку [5].

Оптимальними методами впливу на комунікативні компоненти психічної діяльності є активні методи (групові дискусії, ігрові методи, відео тренінг, груповий аналіз оцінок і самооцінок) у поєднанні із традиційними інформаційними методами (бесіди, лекції, семінари). Вони у сукупності характеризують специфіку соціально-психологічного тренінгу, засобу впливу, спрямованого на розвиток знань, соціальних установок, умінь і досвіду у сфері міжособистісного спілкування (Л. А. Петровська) [8].

Найчастіше тренінг розглядається як активний груповий метод соціально-психологічного навчання або як метод впливу. Він спрямований на розвиток знань, умінь, навичок і соціальних установок. На думку Ю. М. Ємельянова, тренінг передбачає методи розвитку здібностей до навчання або оволодіння будь-яким складним видом діяльності, у тому числі, і спілкуванням. Тому необхідно розмежовувати навчальний і тренувальний аспекти роботи групи [3]. На поєднанні у тренінгу навчальних і тренувальних, ігрових аспектів наголошує О. П. Ситніков. Він вважає тренінг методом, який базується на природних здібностях людини, здійснюється в умовах моделювання ігрових ситуацій та формує професійну майстерність особистості [2].

І. В. Вачков відокремлює поняття тренінгу, зокрема, групового тренінгу, групової психотерапії та групової психокорекції. Груповий психологічний тренінг, на його думку, є сукупністю активних методів практичної психології, які використовуються, по-перше, для лікування низки хвороб, по-друге, у роботі із психічно здоровими людьми, які мають певні психологічні проблеми, з метою надання їм допомоги у саморозвитку [1]. Як комплекс активних групових методів, які застосовуються у процесі перетворюючого впливу на особистість, тренінг розглядає Ю. В. Марков. Багатофункціональний метод навмисних змін психологічних феноменів людини, групи і організації з метою гармонізації професійного і особистісного буття людини є тренінгом з точки зору С. І. Макшанова [7; 9]. Психолого-педагогічною технологією ефективної групової роботи тренінг вважає В. А. Плешаков, це впорядкована загально структурована сукупність активних методів групової роботи, які логічно і тематично підібрані згідно поставленої мети і забезпечують досягнення заздалегідь

запланованих і коректно діагностованих результатів для людини, групи і організації у процесі групової динаміки [4].

Тренінг, активні методи мають специфічні особливості, завдяки яким вони відрізняються від інших методів практичної психології. Тренінгова робота відбувається у групі, тому важливо дотримуватися низки принципів такої групової форми роботи. Така форма роботи сприяє взаємодопомозі учасників тренінгу, що зумовлює надання їм психологічної допомоги у саморозвитку, допомагає розв'язати міжособистісні проблеми, отримати безоціночний зворотний зв'язок від інших учасників. У тренінговій групі виникає система суспільних взаємовідносин, що дозволяє побачити і проаналізувати у спеціально створених умовах психологічні закономірності спілкування та поведінки інших людей і самих себе. Стабільність, порівняна постійність тренінгової групи (звичайно 7-15 осіб), яка періодично збирається на зустрічі або працює неперервно протягом кількох днів. Тренінгова група має певну просторову організацію, автономність, відокремленість від інших. Учасники групи частіше розміщуються по колу (за виключенням виконання певних завдань), що є однією із передумов їхньої рівності. У роботі групи робиться акцент на взаємовідносинах між її учасниками, які аналізуються в ситуації «тут і тепер». Тренінг передбачає застосування активних методів групової роботи (ігри, групова дискусія, методи, спрямовані на розвиток соціальної перцепції тощо). У процесі роботи здійснюється об'єктивація суб'єктивних почуттів та емоцій учасників групи щодо один одного і того, що відбувається у групі. У результаті застосування психологічних тренінгів змінюються уміння людини та її особистісні характеристики (комунікативні уміння, емпатійність, самоконтроль, тривожність, самооцінка, саморегуляція тощо) [1; 2; 6].

Є різні підходи до аналізу видів тренінгу. Соціально-психологічний тренінг є окремим його видом і ґрунтується на застосуванні активних методів групової роботи, впливу у сфері спілкування. З точки зору змісту задач видами соціально-психологічного тренінгу є, по-перше, ті, які орієнтовані на розвиток спеціальних умінь, по-друге, ті, які спрямовані на поглиблення досвіду аналізу ситуації спілкування – підвищення адекватності аналізу себе, партнера із спілкування, ситуації загалом [8].

Розроблена нами програма корекції є варіантом соціально-психологічного тренінгу як форми активного навчання, метою якого є перш за все, передача психологічних знань, розвиток певних умінь та навичок у сфері спілкування. За формою проведення він є груповим, за кількістю учасників він є тренінгом для малої групи, за принципом формування складу учасників – тренінгом відкритого формату (доступний для всіх бажаних), за композицією – однорідні групи (за віком), за віковим рівнем – це тренінг для осіб похилого віку (пізня дорослість), за авторством – є авторським, за метою – тренінг спілкування (але у результаті має бути особистісне зростання), за критеріями результативності – тренінг з переважно суб'єктивними критеріями, за рівнем домінування тренера – тренінг, центрований на керівникові (останній керує групою динамікою), за організацією – програмований тренінг [1; 4; 7].

Ефективність запропонованої програми корекції має встановлюватися за допомогою низки *критеріїв* [7]. По-перше, відповідність результатів, досягнутих у ході тренінгу його цілям і задачам, що виявляється у зміні смисложиттєвих орієнтацій особи похилого віку та її емоційних переживань. По-друге, задоволеність членів групи участю у тренінгу, що свідчить про відповідність такої участі потребам людини. По-третє, формування внутрішньої орієнтації на подальший розвиток та зміну, що відображається у схильності особи похилого віку до пошуку, оновлення смислу життя та у прагненні до розради (перебування у позитивних емоційних станах). По-четверте, реалізація знань і умінь, отриманих під час програми в реальному житті, про що свідчитимуть зміни у міжособистісному спілкуванні, відносинах учасників програми. По-п'яте, стійкість змін, тобто, зміни у міжособистісному спілкуванні, смисложиттєвих орієнтаціях, емоційних переживаннях є досить стабільними.

Мета програми: оволодіння теоретичними знаннями про особливості міжособистісного спілкування, його чинники, засоби, компоненти та розвиток умінь та навичок застосування отриманих знань у процесі міжособистісного спілкування, що забезпечує вплив на комунікативні компоненти психічної діяльності у похилому віці, змінює когнітивні та регулятивні компоненти (смысловиттєві орієнтації, емоційні стани) осіб цього віку. Досягнення такої мети сприятиме розвитку здатності до адекватного й повного розуміння себе та інших людей, корекції та розвитку системи відносин особистості.

Зазначена мета досягається на основі формування в учасників програми певних *уявлень, умінь та навичок:*

1. Уявлення про особливості міжособистісного спілкування, його чинники, засоби, стилі; якості особистості, які виявляються у міжособистісному спілкуванні, зокрема, емпатійність, прагнення до прихильності; усвідомлення значення міжособистісного спілкування як умови гармонійного життя.

2. Розвиток умінь та навичок аналізувати компоненти, чинники, засоби міжособистісного спілкування у різних видах взаємовідносин; виявляти особливості стилів такого спілкування у конкретних ситуаціях, розуміти їхні відмінності, переваги та недоліки; характеризувати особистісні якості інших осіб; проявляти розуміння їхніх емоційних станів, думок та переживань; аналізувати умови, чинники, що впливають на прагнення до прихильності; аналізувати чинники, які сприяють та не сприяють гармонійному життю у старості, зокрема, роль міжособистісного спілкування у цьому.

Розроблена нами програма корекції розрахована на 8 занять (по 40-50 хвилин кожне). Оптимальною частотою занять є двічі на тиждень, у один і той же час. Група учасників має складатися приблизно із 8-10 осіб віком 60-75 років із збереженим фізичним і психічним здоров'ям, але мають певні труднощі у смысловиттєвій та емоційній сферах.

Кожне заняття складається із таких компонентів:

1. Вступ (8-10 хв.). Його метою є зняття емоційної напруги учасників, подолання закритості, недовіри та ознайомлення із метою заняття. Застосовуються переважно вправи, пов'язані із темою заняття і дозволяють підготувати учасників до подальшого сприйняття інформації.

2. Основна частина (25-35 хв.) містить інформаційний блок та практичну частину. Спочатку звичайно відбувається інформування учасників про особливості міжособистісного спілкування (згідно теми) та обговорення цієї інформації, далі – виконання вправ, завдань, методик, пов'язаних із важливими у міжособистісному спілкуванні характеристиками (аспектами).

3. Зворотний зв'язок (5-7 хв.) передбачає підведення підсумків заняття, узагальнення отриманих знань, сформованих умінь, станів та почуттів (пізнавальний, поведінковий та емоційний компоненти).

Тематичний план програми корекції міжособистісного спілкування осіб похилого віку: (1) міжособистісне спілкування, його особливості; (2) чинники міжособистісного спілкування; (3) засоби міжособистісного спілкування; (4) стилі міжособистісного спілкування; (5) якості особистості у міжособистісному спілкуванні; (6) емпатійність; (7) прагнення до прихильності; (8) міжособистісне спілкування як умова гармонійного життя.

Організуючи роботу групи зважали на низку традиційних *принципів* для будь-якого тренінгу, зокрема [6]: принцип добровільності (учасники свідомо, без примусу погоджуються брати участь у роботі групи); принцип інформованої участі (учасник заздалегідь має право знати все, що з ним може відбуватися, а також про ті процеси, які будуть відбуватися в групах); принцип активності учасників (залучення всіх учасників до виконання вправ, структурованого спостереження за поведінкою інших); принцип

дослідницької творчої позиції учасників (суб'єктивне відкриття учасниками психологічних закономірностей, а також власних особливостей, властивостей, можливостей і творчих ресурсів); принцип усвідомлення поведінки (перенесення імпульсних вчинків учасників в область усвідомлюваного за допомогою механізму зворотного зв'язку); принцип партнерського спілкування (у процесі безпосереднього спілкування учасники постійно враховують інтереси, відчуття, переживання один одного).

Безпосередньо у групі було наголошено на таких принципах роботи: Я-висловлювання (говорити від власного імені, власні почуття, думки, поведінку), давати відповідь на безпосереднє питання (говорити конкретно), поважати іншого (давати можливість висловити власну думку), не оцінювати особистість іншого (можемо давати оцінку лише певному вчинкові), конфіденційність (нерозголошення того, що відбувається у межах групи стороннім особам), спілкування у групі відбувається за принципом «тут і тепер» (говорити тільки про те, що турбує саме зараз і обговорювати те, що відбувається у групі), ведучий має право зупинити того, хто говорить, показати йому, що необхідно закінчувати (знак піднятої долоні, знак «стоп»). Окремо наголошується на останньому принципові, адже час роботи групи обмежений, а учасники, маючи значний досвід, можуть розповідати досить довго.

Комплексна реалізація вищезгаданих принципів дозволяє створити комфортне середовище для спілкування учасників та особливі можливості для саморозвитку кожного у процесі роботи групи. *Базовими методами* розробленої програми є фрагмент лекції, групова дискусія, ігрові методи, діагностичні методи, рефлексивні коментарі [1; 6; 8]. Обираючи методичні прийоми, засоби впливу ми враховували зміст програми та мету заняття; особливості групи; особливості ситуації; можливості ведучого; необхідність зміни ритму життєдіяльності учасників, чергування розмов і дій; прагнули надати можливість кожному учасникові взяти участь у роботі, у вправах, у обговоренні. Зокрема, зважаючи на вік учасників тренінгу, засоби впливу не повинні бути пов'язані із значною руховою активністю. Застосовувати їх варто досить обережно, адже певні техніки для особи похилого віку можуть бути дуже незвичними, вона їх не зрозуміє.

Фрагмент лекції (міні-лекція) – підкріплена наочністю інформація, яка йде від ведучого до учасників. Тривалість 10-15 хвилин. Якщо подання інформації триває довше, необхідно розбити її на частини, у кожній встановивши зворотній зв'язок. Так форма роботи дозволяє надати чітко структурований, логічно послідовний матеріал у обмежений час. Закінчивши подання інформації, важливо її узагальнити. Перевірка ефективності засвоєної інформації здійснюється наприкінці заняття.

Групова дискусія передбачає спільне обговорення певного питання, що дозволяє виявити думки, позиції, установки учасників групи у процесі безпосереднього спілкування. Групова дискусія у програмі застосовується по-перше, з метою групової рефлексії для аналізу індивідуальних переживань; по-друге, з метою надання можливостей учасникам побачити проблему (явище, ситуацію) з різних точок зору. Такі дискусії є структурованими, адже чітко задана тема для обговорення і регламентовано його порядок (умови, час); їх також можна характеризувати як тематичні (бо обговорюються значимі для учасників проблеми) та біографічні (адже вони орієнтовані на минулий досвід).

Емоційно забарвлені творчі, організаційно-діяльнісні ігрові методи дозволяють усунути напруження, переключити увагу учасників протягом заняття, загалом, керувати груповою динамікою. З цією ж метою можуть застосовуватися і малюнкові методи. Діагностичні методики, зокрема тести у процесі впровадження корекційної програми надають можливість кожному учасникові оцінити та усвідомити власні індивідуальні особливості, дозволяють змінити ритм діяльності у групі.

У розробленій програмі також застосовується і метод аналізу конкретних ситуацій (кейсів), коли інформація подається у вигляді фактів, що базуються на реальній ситуації, необхідно проаналізувати питання та проблеми, дати рекомендації щодо їх вирішення.

Висновки. Важливим чинником, який зумовлює якість життя у похилому віці є міжособистісне спілкування як процес формування емоційних взаємовідносин особи цього віку з окремими суб'єктами, які її оточують. Впливати на таке спілкування можна за допомогою активних та інформаційних методів, поєднання яких характеризує особливості соціально-психологічного тренінгу. Розроблена нами програма корекції є варіантом такого тренінгу. Її мета полягає в оволодінні теоретичними знаннями про особливості міжособистісного спілкування, його чинники, засоби, компоненти та в розвитку умінь і навичок застосування отриманих знань у процесі міжособистісного спілкування.

Програма корекції розрахована на 8 занять, які мають бути двічі на тиждень з групою, що складається з 8-10 осіб віком 60-75 років. Кожне заняття має вступ, основну частину та зворотний зв'язок. Ми орієнтувалися на такі принципи роботи у групі: добровільності, інформованої участі, активності, дослідницької творчої позиції, усвідомлення поведінки, партнерського спілкування, Я-висловлювання, давати відповідь на безпосереднє питання, поважати іншого, оцінювати особистість іншого, конфіденційність, спілкування за принципом «тут і тепер», принцип обмеженості часу. Базовими методами розробленої програми є фрагмент лекції, групова дискусія, ігрові методи, діагностичні методи, рефлексивні коментарі тощо.

Комплексна реалізація такої програми забезпечує вплив на комунікативні компоненти психічної діяльності особи похилого віку, змінює її когнітивні та регулятивні компоненти (смысловиттєві орієнтації, емоційні стани).

Література

1. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники / И. В. Вачков. – М.: Ось-89, 2007. – 256 с.
2. Грінчук О. І. Проблема оптимізації комунікативної підготовки майбутніх спеціалістів засобами соціально-психологічного тренінгу [Електронний ресурс] / О. І. Грінчук. – Режим доступу до джерела: http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/soc_gum/Pzpp/2012_14_2/67-74.pdf
3. Емельянов Ю. Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю. Н. Емельянов. – Л.: Изд. ЛГУ, 1985. – 166 с.
4. Игра в тренинге. Личный помощник тренера / Е. А. Леванова, А. Н. Соболева, В. А. Плешаков [и др.]. – СПб: Изд-во «Питер», 2011. – 368 с.
5. Коваленко О.Г. Міжособистісне спілкування як компонент психічної діяльності у похилому віці / О.Г. Коваленко // Практична психологія та соціальна робота. – 2014. – № 2. – С. 61-64.
6. Кручек В. А. Соціально-психологічний тренінг як метод формування культури педагогічної взаємодії [Електронний ресурс] / В. А. Кручек, Г. І. Дзюба // Вісник Прикарпатського університету. – Режим доступу до джерела: http://elibrary.nubip.edu.ua/9480/3/Kruchek_Dzuyba.pdf
7. Методы социальной психологии [Текст]: учеб. пособие для вузов / Н. С. Минаева, Д. В. Пивоваров, Э. Л. Боднар [и др.]; под общ. ред. Н. С. Минаевой. – М.: Академический Проект, 2007. – 351 с.
8. Петровская Л. А. Теоретические и методические проблемы социально-психологического тренинга / Л. А. Петровская. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1982. – 168.
9. Приходько В. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування комунікативної компетенції / В. Приходько // Вісник Львівського університету. – 2005. – (Сер. «Педагогіка»). – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 182-188.

Межличностное общение в пожилом возрасте – процесс формирования эмоциональных взаимоотношений пожилого человека с отдельными, окружающими его

суб'єктами. В статті обоснована програма впливу на таке об'єднання. Ця програма – варіант соціально-психологічного тренінгу. Охарактеризована ціль програми, критерії її ефективності, структура, особливості побудови роботи в групі, принципи, базові методи. Представлений тематичний план програми, що складається з восьми тем, присвячених проблемам особливостей міжособистісного спілкування, зокрема, його факторів, засобів, стилів, компонентів. Програма розрахована на 8 занять з групою похилої людини з 8-10 осіб. Кожне заняття має вступ, основну частину, зворотний зв'язок. Комплексна реалізація цієї програми забезпечує вплив на комунікативні компоненти психічної діяльності похилої людини, змінює його когнітивні та регуляторні компоненти.

Interpersonal communication in the elderly is the process of forming emotional relationships elderly man with individuals. In the article discuss the program impact on such communication. This program is a variant of social-psychological training. Described the purpose of the program, the criteria for its effectiveness, structure, design features of group work, principles, basic methods. Presents a thematic program plan consisting of eight topics, focusing on the features of interpersonal communication, in particular, its factors, tools, styles and components. The program includes 8 sessions with a group of elderly people from 8-10. Each session has introduction, body, feedback. Comprehensive implementation of this program has an impact on communication components of mental activity elderly man changes his cognitive and regulatory components.

Д. В. Ковальчук (м. Київ)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ ОБРАЗУ ТІЛА

Активність у дослідженні образу тіла припала на середину ХХ сторіччя і ознаменувалась особливим інтересом з боку не лише психологічних наук, а й філософії, соціології, неврології, нейропсихології та ін..

Погляди на Образ тіла як предмет дослідження мають історично зумовлений контекст, і своїм корінням сягають основ неврологічних досліджень. Спостерігаючи за пацієнтами із розладами мовленнєвої, пізнавальної та моторної сфери Г. Хед і Г. Холмс (1911-1912) створили першу модель образу тіла, яку назвали Постуральною. На їхню думку Постуральна модель – це пластична структура, що локалізується в корі головного мозку та забезпечує зміну положення тіла в просторі без участі свідомого контролю. Також вона містить точну схему розташування всіх частин тіла.

Австрійський невролог П. Шилдер, продовжив вивчення образу тіла в парадигмі неврології, проте, слід віддати йому належне, адже саме він був першим хто психологізував поняття образу тіла. П. Шилдер вперше ввів саме поняття "образ тіла", визначивши його як "суб'єктивне переживання людиною свого тіла". На думку П.Шилдера образ тіла це - психічний образ, який складається в міжособистісній взаємодії; система уявлень особистості про своє фізичне "Я", про своє тіло.

В 1935 р. в роботі «Образ і Зовнішність тіла людини», П. Шилдер завбачливо аргументує біопсихосоціальний підхід до образу тіла та наголошує на необхідності проведення більш ретельних емпіричних досліджень.

С. Фішер, С. Клівленд та ін. опублікували свою наукову працю «Образ тіла та особистість» в 1968 р. Їх робота відображає психодинамічний погляд на образ тіла, що згодом набуде широкого визнання. С. Фішер теоретично аргументує структуру границь образу тіла та їх проникність. [12, 3-20]

Ф. Шонц, в 1969 р. в роботі «Перцептивні і когнітивні аспекти тілесного досвіду» і також в більш пізніх своїх роботах вперше відхиляється від пануючої на той час концептуальної ідеї психоаналізу і намагається розглядати когнітивну та перцептивну